

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

με θέμα:

Ο Κωστής Παλαμάς σήμερα: 150 χρόνια από τη γέννησή του

Ι. Π. Μεσολογγίου 19-20 Ιουνίου 2009

Συνεδριακό Κέντρο της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αιτωλοακαρνανίας, Μεσολόγγι

Διοργάνωση

ΑΙΤΩΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΑΙ.ΠΟ.Ε.)

«Κ. Παλαμάς: εκατόν πενήντα χρόνια από τη γέννησή του, ο εθνικός ποιητής γίνεται εθνική ανάγκη».

Όλγα Γιαννακογεώργου

Φιλολόγος-Εκπαιδευτικός

Μέλος της Παιδαγωγικής Ομάδας του ΚΠΕ Μεσολογγίου

Email: olgagiannak@otenet.gr

Μιλώντας για παρελθόν, για ανθρώπους που σημάδεψαν την εποχή τους και έκτοτε γενιές ολόκληρες με το έργο τους, ουσιαστικά ταλαντεύεται κανείς λειτουργώντας συγκριτικά ανάμεσα στο παρόν και το παρελθόν, παλεύοντας με το φόβο του αναχρονισμού και της προγυνοπληξίας, επιδιώκοντας ωστόσο απαντήσεις στα ίδια πάντα ερωτήματα μέσα από τα οποία κάθε εποχή αναζητάει την ουσία της ζωής και την ανθρώπινη ευτυχία.

Μέσα από μια τέτοια αναζήτηση διατυπώνεται η άποψη πως εκατόν πενήντα χρόνια από τη γέννησή του (1859) ο εθνικός ποιητής γίνεται εθνική ανάγκη, και πως στην περίπτωση του Κωστή Παλαμά ο χρόνος λειτουργεί υπέρ του δημιουργού, αποδίδοντας το χαρακτήρα της παρακαταθήκης σε ένα πνευματικό έργο που εξακολουθεί να έχει ευαγγελική θέση στη λογοτεχνική μας παραγωγή, αποτελούμενη από ύμνους της ζωής, αποκαλύπτοντας κώδικες της ψυχής, ενεργοποιώντας το συναίσθημα. Κι όσο κι αν η εποχή που τον δημιούργησε έχει περάσει και οι κοινωνικές και πολιτικές δομές είναι τώρα διαφορετικές, ο Παλαμάς μπορεί πάντα να διαβάζεται ανοίγοντας δρόμους, αιφνιδιάζοντας το πνεύμα, φτάνοντας την ανάσα στα πιο βαθιά της ανοίγματα, επαναπροσδιορίζοντας την έννοια του ανθρώπου στην πιο υψηλή της έκφραση.

Έτσι όπως αδειάσαμε από κάθε ευγένεια και η καλλιέργεια της ψυχής και του μυαλού βυθίστηκε στου Αχέροντα υλισμού τις καταβόθρες, σε καταχθόνιες διαβάσεις ποταμών και άνομων επιδιώξεων, σε νεφελώματα πλαστού ευδαιμονισμού, κόντρα στο φόβο του κενού που χάσκει ως μόνη αλήθεια, ενώ ήταν το ίδιο του ανθρώπου και η σοφία του είδους τελούσε με λεπτότητα και ομορφιά, και έστεφε τον άνθρωπο στην άλω του Υψίστου, τώρα ζούμε τη μεταμόρφωση του ανθρώπου. Η βεντάλια της ανθρώπινης ψυχής συνέχεια κλείνει. Πτυχές σφαλίζουν ερμητικά και σβήνονται, δίχως δικαίωμα στο συναίσθημα, σ' έναν πτώπλοτο αγώνα ανυποψίαστοι, σε χρόνια καταστολή ελλείπει χρόνο.

Κι έρχεται ο Παλαμάς για να ενεργοποιήσει δυνάμεις αρχέγονες και ανεξάντλητες, ανιχνεύοντας φλέβες σε πετρώματα πολύ βαθιά, εκεί όπου κοιτάζονται οι πηγές της ζωής, που χαρίζουν στον άνθρωπο την πραγματική αίσθηση της ελευθερίας. Είναι η δύναμη του **Ονείρου** και της **Φαντασίας**, που βγάζουν τον άνθρωπο από τους στεγανούς ισκίους της καθημερινότητας και τότε ο νους μεγαλουργεί:

*«Με τα φτερούγια του όνειρου κι αβάσταγα πετώντας
περνώ απάνου από καιρούς και από τους τόπους πέρα
με πας, καράβι, δαίμονα του πέλαου, Φαντασία».*

(Η ΦΛΟΓΕΡΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ)

Είναι δύναμη δημιουργός, που πλάθει τη φοινικιά παγκόσμια σκάλα, κρατώντας σε διαρκή επικοινωνία επίγεια και υπερκόσμια, νοητά και άπιαστα. Τη μεταπλάθει σε δέντρο της ζωής που δαμάζει της ευωδίας το

αιθεροπόταμο, λύνει τα μάγια του εφήμερου και χύνεται στη λάμψη της Σοφίας.

*«Ποιος το στοχάστηκε, ποιας Μοίρας είναι τάμα,
από τα κακομόριστα και τ' απορρίμια
να υψώνονται τα ολόχλωρα, και αγνό το θάμα
του Μάη κι Απρίλη απ' την ακάθαρτην ασκήμια;
Γι' αυτό γαλάζια μέσα μας και μαύρα αντάμα,
και στην ψυχή μας ωκεανοί και στενορρόμια,
κ' εκεί που ο νους με τα υπέρτατα παλεύει,
κάτι πανάθλιο μας κρατεί και μας μολεύει».*
(ΦΟΙΝΙΚΙΑ)

Αφουγκράζεται της γης το μέγα καρδιοχτύπι και οι φόβοι, τα ανεξήγητα υποκλίνονται στη δύναμη του Λόγου και της Σκέψης, ως μόνης λύτρωσης και ουσίας, διοχετεύοντας όλη την ενέργεια και προδιάθεση του ανθρώπου προς τα υψηλά ιδανικά, αποδεικνύοντας πως η ανάταση είναι η μόνη έννοια που ανταποκρίνεται στη φύση του ανθρώπου, που, άνω θρώσκοντας, νικάει τη φθορά με τον Πολιτισμό του. Αντέχει την ερημιά του κόσμου, σπάει τις κακοδαιμονίες της Μοίρας και αμβλύνει τις αντιθέσεις της ζωής. Η φοινικιά ορθώνεται ακαταμάχητη, κι ως παραμονεύει γύρω της πλάση κακή κι αναγελάστρα, το χάσμα της πληγής γίνεται σιντριβάνι. Ο κάθε κόμπος της απόσταγμα, υψώνεται πύργος, ρουφώντας τη μουσική του κόσμου στάλα στάλα. Στα φύλλα της ρυάζεται άγγελος, ρυθμός κυβερνάει το θείο κορμί της, γυμνή, όμως με αραχνοῦφαντο μαγνάδι, ατάραχη τραβάει προς τ' άστρα σε μιαν ακατάσχετη ορμή προς πλάση ανώτερη και κάθε τόσο αναρωτιέται: *«Πού είναι των έργων τα όνειρα, τα έργα των ονείρων;»*, (Η ΑΣΑΛΕΥΤΗ ΖΩΗ, Ασκραίος).

Έρχεται ο Παλαμάς για να καταστήσει ολοφάνερο πως η ζωή μπορεί να βιώνεται μόνο σε απόλυτη **αρμονία με το φυσικό του περιβάλλον**. Είναι ακριβώς αυτή η σχέση που έχει λείψει σήμερα, έχοντας υποκαταστήσει την αρμονία με τη χρησιμοθηρική υποτέλεια. Και είναι ακριβώς αυτή η σχέση που επιδιώκεται ξανά να αναπτυχθεί μέσα από τον επαναπροσδιορισμό των σχέσεων ανθρώπου και περιβάλλοντος, και την κατάρριψη της εικόνας του σύγχρονου υπερκαταναλωτικού ατόμου-δυνάστη του φυσικού πλούτου, ώστε να οδηγηθούμε στην αναζήτηση ενός νέου ηθικού προτύπου που θα καταστήσει τον Πλανήτη βιώσιμο. Και είναι ακριβώς η ποίηση του Παλαμά ο λυρικός Ύμνος της ζωής, που μπορεί να μολύνεται από *συντρίμματα* και *λείψανα σαρακοφάγωτα*, όμως νικάει στέλνοντας μήνυμα τρισευλογητό, σαν άγγελος Κυρίου, κρατώντας πάντα σε εγρήγορση το συναισθήμα, τη μόνη εγγύηση πληρότητας του ανθρώπου που μπορεί να τον οδηγήσει στην ευτυχία.

Ορίζει τη φύση ως μήτρα ζωής και βρίσκεται σε διαρκή επικοινωνία μαζί της. Συνομιλεί με τα φυτά, με τη θάλασσα, (*«λίμνη, που γλυκαπλώνεσαι σα να 'σαι/ ίδια η ψυχή της σιγαλιάς,/γιαλέ που δείχνεις μέσ' στο βάθος κ' ένα/ χαλίκι ακόμα*

εκεί κρυφτό,/ δέντρο με τα κλαριά σαν καρφωμένα,/ με φύλλο ούτ' ένα σαλευτό,/ νύχτας φεγγαροπρόσωπης ειρήνης,/ άγαλμα μαρμαροχυτό,/ ούτε κ' εσείς δεν είσαστε η γαλήνη,/ η θεία γαλήνη που ζητώ», Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ) υποκλίνεται στα άνθη («Άνθια...μιας πλάσης είναι αυγή του καθενός η γέννα», ΦΟΙΝΙΚΙΑ). Όλα τα ανθρώπινα ανάγονται στον κοινό κώδικα της φύσης και προσεγγίζονται με τις φυσικές ιδιότητες, άλλοτε περιγράφοντας απλώς γραφικές λεπτομέρειες κι άλλοτε επιλέγοντας χαρακτηριστικά που εξυπηρετούν τη σκοπιμότητά του, μετατρέποντας το οπτικό ερέθισμα σε εικόνες.

«Παθητικές και αχόρταγες αγάπες μεθυσμένες,
από τα παναρμονικά κομμάτια που του παίζουν
του γαυριασμένου βασιλιά του Μάη για ν' απολάβη
το πάθος του με τ' όμορφο παιδόπουλο Φεγγάρι,
τα μαστιχόδεντρα, οι μυρτιές, οι κουμαριές, τα βάτα,
και τα πρινάρια κ' οι αγριελιές και τα κρουστά τα πεύκα,
που χαίδεμα είν' η σκέπη τους και μπάλσαμο η πνοή τους,
κι ό,τι χλωρό σιγολαλά, φουντώνει, ισκιώνει, σειέται».

(Η ΦΛΟΓΕΡΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ)

Ο Παλαμάς οραματίζεται ζωή ανώτερη. «Τα μάτια μου τετράπηλες κορφές τα μαγνητίζουν». Είναι η ιδανική πολιτεία που βιώνεται πλημμυρισμένη στο **Φως** («Μα ώ της ιδέας γέρανι και της καρδιάς αηδόνια/ της φαντασίας μου κράζετε: -Στο φως ! και στη ζωή!», ΚΑΗΜΟΙ ΤΗΣ ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑΣ) και μας προσφέρεται απόφια μέσα από τους στίχους του για να φωτίσει και τα δικά μας αδιέξοδα. Είναι η χώρα του άπλαστου, καρπός του ήλιου, κατοικία της ψυχής, αχνόπνοη, νερόχαρη, καθάρια (Η ΑΣΑΛΕΥΤΗ ΖΩΗ, Ασκραίος), εδράζεται ψηλά, μακριά απ' τη στεγνή πραγματικότητα που μάχεται την ψυχή και μολύνεται από τους πειρασμούς της ύλης.

«Κ' εσύ καθάριο της Εδέμ αέρι,
κ' εσύ πνοή της αμαρτίας θολή,
δεν είστε μεγαλόφτερο το ταίρι
που κλουβί το κορμί μου σφιχτοκλεί;

.....

Κι αυτός δεν είν' ο Ήλιος ο πατέρας,
παράξενος πατέρας, ή σοφός;
δεν έγινες – για πες μου – ώ διπλό τέρας,
απ' τη λαύρα του εσύ και εσύ απ' το φως;

(Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Ύμνος της διπλής ψυχής)

Τα πάντα εκεί συνέχει ο **Ρυθμός** και η **Αρμονία**. Σκύλλα η **Χάρη** εκεί, **Λάμια** είν' εκεί και η **Μούσα**, κι ο **Πόθος**, λάβα και λιοβόρι μαζί, παλεύει με τα πρόσκαιρα και χύνεται στην αναζήτηση της **Αλήθειας** (Μα, ώ Πόθε, μέσα μου έμπηξες τα σουβλερά σου νύχια!», ΚΑΗΜΟΙ ΤΗΣ ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑΣ). Μάχεται τον φαντασμένο, τον άμαθο, τον ψεύτη κι ορμάει με λύσσα προς το σειρηνικό νησί

(Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Ύμνος της διπλής ψυχής, 5/376-7), *πύργο το Λόγο υψώνοντας με βάθρο την Ιδέα* (Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Ο γυρισμός του βασιλιά). Είναι του σοφού και **Δίκαιου** η χώρα, εκεί όπου η **Αρετή** εργάζεται σκληρά, αποδίδοντας την Αρμονία, πάντα αδούλωτη, κρατώντας μακριά τυράννους, φαύλους, πλάνους. Είναι κάστρο απάτητο, πανύψηλα υψωμένο, σφιχτοζώνει την πόλη κι άπιστος κανένας δε σιμώνει. Πορτοφύλακας στέκει εκεί ο Δίκιος, που στη θωριά του γονατάς μπροστά του, και η φωνή του γίνεται σίδερο πυρό που καίει την ατιμία (Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Πολιτεία).

«Δείξε το κάστρο, το χτιστό, λιθάρι προς λιθάρι,
απ' όσην έχει δύναμη και απ' όσην έχει χάρη
η αστέρευτη χρυσοπηγή κ' η ασύγκριτη Μητέρα
που είναι πατρίδα κάτου εδώ, κ' είναι στα ύψη πέρα
κάποιο πολύ ξεχωριστό και παναρμόνιον άστρο.
Και δείξε το ανιστόρητο και το κυκλώπειο κάστρο!
Το κάστρο που τις πόρτες του και που τις πολεμήστρες
φυλάνε σαν αδιάβατα κατώφλια παραδείσων
οι Νίκες οι λαμπερόφτερες και οι Μούσες κελαιδήστρες,
και περιστέρια ολόλευκα με Χερουβείμ αβύσσων».

(Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Το σάλπισμα)

Κατηχημένος στο μυστήριο της ζωής, ο «Παλαμικός άνθρωπος» στέφεται τη **Θυσία**: «Πίστευε, αγάπα, τόλμα. Τη θυσία μην τη φοβάσαι. Θα σε γιγαντέψη» (Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Έχτο βιβλίο). Η **Γνώση** γίνεται σκοπός – θεά της η **Επιστήμη** («Για την Αλήθεια πάλεψε και για την Επιστήμη», ΚΑΗΜΟΙ ΤΗΣ ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑΣ). Στόχος του η κατάκτηση της υπέρτατης γνώσης («Χαρά στον ποιητή που στεφανώσει / τον καημό της γης με τ' ουρανού τη γνώση!», Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Πολιτεία), που περνάει μέσα από την **Ιστορία** και με χίλια μάτια αστρόχυτα φιλτράρει τα μεγάλα, γίνεται απόσταγμα, όρκος ζωής (Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Έχτο βιβλίο), εγερτήριο σάλπισμα (Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Έχτο βιβλίο: Στη χώρα που αρματώθηκε), **Ειρήνη** («Καίω θυμιάμα, καίω λαμπάδες, σ' εσέ του κόσμου Ειρήνη παναγία», Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Έχτο βιβλίο) **Παγκόσμια Συμπολιτεία**: «Πλατειά είν' η γη μας για το τράνεμα όλων!», (Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Έχτο βιβλίο). Κι ύστερα γίνεται άσβεστη **Μνήμη**, τέχνης τέρας, που ξεφεύγει από τα ανθρώπινα μέτρα και οδηγεί κατευθείαν στην **Ανάσταση** και από κει στην **Αθανασία**.

«Και ύστερα πλάσε, ω μάγε εσύ, και ρίζωσ' εκεί πέρα
μια κόρην ωραιότερη κι απ' την ωραία μητέρα,
της Μνήμης κόρη, όλη ψυχή, την άσαρκη Θυσία,
την καταλότρη της σκλαβιάς, την άτρεμη παρθένα,
που τα μαρτυρικά φτερά πάντα κρατεί ανοιγμένα,
εκείθε από τα πρόσκαιρα, προς την Αθανασία!»
(Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Το σάλπισμα)

Κι όταν όλα θα μοιάζουν χαοτικά και έχουν μεταβληθεί σε γη του χαλασμού και του πολέμου (Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Πολιτεία), όταν γίνουν σκελές του χάλασμα και ολέθρου απομεινάρια, και αργογλιστρήματα φιδιών και στόματα έρμων λάκκων, όταν δούμε ερειπίων χορτάρισμα και στ' άρρωστο φεγγάρι άνομους γάμους και χορούς στριγλών και βρυκολάκων (Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Το σάλπισμα), όταν η χώρα μετατραπεί σε σακάτισσα πεσμένη στα συντρίμια τ' αρχαίου νεκροταφείου, όταν φαντασμένος, οχτρός, ο νοικοκύρης, κι ο αργατικός από παντού δεμένος κι όταν, κόβοντας λουλούδι την αρρώστια, και καρπό την καταφρόνια (Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Εκ βαθέων), θα σέρνεται ο Λόγος πομπιεμένος (Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Στο Ρήγα Γκόλφη) κι αρχόντισσες Αλήθειες κι Ομορφίες παρθένες δεμένες θα σέρνονται σκλάβες πίσω σε άρματα (Η ΑΣΑΛΕΥΤΗ ΖΩΗ, Ύμνος των αντρείων), όταν η χάλκινη γύμνια του πολέμου και του όλεθρου, η Βία κι η Έχτρα με την Οργή ρουφήξουν αίμα κρασί σε χάλκινο μέγα τάσι, και χάλκινη γνώμη, χάλκινα σπιτία, χάλκινα στήθια χαλκοβλαστήσουν την τραχιά πλάση, όταν η Πανδώρα-θεόσταλη πληγή της γης (Η ΑΣΑΛΕΥΤΗ ΖΩΗ, Ασκραίος), ακρίδα, λάμια λοιμική, αδειάσει όλο το πανέρι της, κι όμως το στάρι δε θα παραστέκει, όταν το ρόδο θα λείψει και ο κισσός δε θα 'ρχεται για να πλεχτεί, όταν σκορπίσει και το πιο φοβερό από όλα τα στοιχεία, την **Ελπίδα**, που ενώ ρουφάς το μέλι του, το αίμα σου ρουφά (Η ΑΣΑΛΕΥΤΗ ΖΩΗ, Ασκραίος), τότε θα αναδυθεί η **Πίστη** που θα διώξει μακριά κάθε αδυναμία ή δειλίσμα. Θα νευρώσει την ψυχή, για να λάμψει μια για πάντα η Αλήθεια και η Ομορφιά!

«Της απιστίας ω! βγάλε μου την κάμψη,
της υποψίας τα καρφιά,
κ' εμπρός μου πολυκέφαλη ας μη λάμπη
μία κ' η Αλήθεια κ' η Ομορφιά».

(Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Πολιτεία)

Είναι η κλίμακα της ιδανικής παλαμικής πολιτείας, που βιώνεται από τον ποιητή ως ανάγκη: «Γυμνό κρατήσου στην κορφή, βουνό, και φεγγοβόλα. Τα ισκιώματα δροσόχλωρα στα πλάγια τα φορείς» (Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Πολιτεία). Μέτρο και σκοπός μαζί η **Αγάπη** και η **Γαλήνη**. («Και μακαριστός εκείνος είναι μόνο / που την κάμη την καρδιά του διπλό θρόνο/ και στολώσει μέσα του ζευγάρι,/ μαζί αγάπη και γαλήνη, και που πάρη/ τη μονάκριβη τη χάρη ν' αγκαλιάση/ όλη τη ζωή, τ' άπλαστα και την πλάση», Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Πολιτεία). Ευχή του:

«Ας τους δένει πάντα τους καιρούς η Αρμονία
σ' ένα δίχτυ που οι χρυσές και που οι κρυφές του
πλέκονται κλωστές με μαστοράδα Ηφαίστου.
Κάθε ωραίο σ' άστρο ας το μεταμορφώνει,
και στις Φήμες τον αιθέρα ας το καρφώνει».

(Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ)

Όλη η ποίηση του Παλαμά είναι ένας αγώνας προς την ηθική τελείωση. Κι είναι ένα πάλεμα διαρκείας, εναγώνια αναζήτηση, που άλλοτε τον παρακινεί και τον προστάζει «Τράβα!», άλλοτε τον βυθίζει σε πελάγη άβυσθα, άλλοτε μεταμορφώνεται σε πείσμα και τότε «λόγος το τραύλισμα» γίνεται «και νερομάννα η στάλα» (Η ΑΣΑΛΕΥΤΗ ΖΩΗ, Ασκραίος), κι άλλοτε ουρλιάζει: «Θεοί δεν είναι οι λύκοι!» (Η ΑΣΑΛΕΥΤΗ ΖΩΗ, Ασκραίος). Άλλοτε με στίχους άφταστης ποιητικής τέχνης και κάποτε άτακτα, καθώς βασική του έννοια γίνεται η Ιδέα. Κι άλλοτε ο ίδιος ο ρυθμός γίνεται Ιδέα, και τότε ξεπετάγονται στίχοι-δαίμονες, σειρήνες, λύρες. Η ρίμα προχωράει με σαΐτιες, χαρίζοντας βαθιά την αρμονία.

*«Ω εσείς, που μήτε ζωντανοί και πεθαμένοι μήτε,
κατάδικοι, μέσ' στ' αργυρά σουδάρια, αποκριθήτε,
για πέστε το παράπονο σ' εμέ και τον καημό σας.
Φέρνω τη ζέστα μιας καρδιάς στο ψυχομαχητό σας
ήρθα να χτίσω το ναό ξανά, που σας γκρεμίστη,
τον πλαγιασμένο το βωμό να ορθώσω με την πίστη,
που πριν υψώση ολόισα στο πλάι των Αθανάτων,
χρειάζεται προσκόνημα και λύγισμα γονάτων.
Την άσβηστη ιερή φωτιά ξανάβω ανάμεσό σας,
σε δέηση για τ' ανάστα σας και για το λυτρωμό σας!»*

(Η ΑΣΑΛΕΥΤΗ ΖΩΗ, Ασκραίος)

Ο Παλαμάς είναι πάντα ο εμπνευσμένος μαχητής του κόσμου, που θα προσπέσει ικέτης του πνεύματος για ένα παρόν που μπορεί να έπαψε να χύνεται στον Πλάτωνα τη γλώσσα κι ούτε μετράει τα λόγια του ομηρική αρμονία (ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΜΟΥ, Η ξενητεμένη), όμως μπορεί να μάχεται: «Άναψε μεσ' στα σπλάχνα μας φλόγες, βαθιές αγάπες,/ και σπείρε μας τη δύναμη για τα μεγάλα τα έργα!... Διώξε τις έχθρες από μας, τα πρόστυχα τα πάθη... διώξε κι απ' της πατρίδας μας τριγύρω το καράβι/ τ' αχόρταγα τα κύματα, τη μαύρη ανεμοζάλη,/ κ' ίσια κι ολόισια σπρώξε το με τα πανιά απλωμένα/ μακριά από ξέρες και κακά, στην Δόξας το λιμάνι!», (ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΜΟΥ, Η ξενητεμένη)

Και απ' το ασκηταριό του γραφείου του, το ορθρικό του ξύπνημα κάθε μέρα για να μελετήσει και να γράψει, αφύπνησε μαζί και συνειδήσεις κι έγινε ο εθνικός μας κύρυκας, εγείροντας ως σαλπικτής, λειτουργώντας ως ιεράρχης, υμνώντας ως ραψωδός, γητεύοντας ως μάγος.

Η λύρα του Παλαμά πάλλεται ακόμα μεγαλόπνοα, από τη στιγμή της πρώτης δημιουργίας που ο ποιητής μόρφωσε για να οδηγήσει έκτοτε γενιές σε ένα ρεύμα που δεν έπαψε ποτέ να ρέει ορμητικό, ζωοδότης και μορφοποιός μαζί. Αρκεί να μπορούμε να τον ακούσουμε μες τη βουή και τους αλαλαγμούς του κόσμου. Έχουμε ανάγκη από τους γλυκείς ρυθμούς των ύμνων του για να προλάβουμε βιώματα και αισθήματα πέρα από πρέπει και ωράρια, να νιώσουμε το χρόνο μας αχόρταγα, να περισσεύει, χαρίζοντας την

ευφορία. Εικόνες να ζωντανέψουν, να νιώσουμε τις αποχρώσεις της ζωής, το αχνό να γίνει ευδιάκριτο και η όραση να απλώσει το φως που δικαιώνει.

Παραμένει ο Παλαμάς «το λισιγάρι» του πάναγνου χωριάτη, του ακούραστου εργάτη του πνεύματος, που μέσα απ' το κελί της γνώσης έντυσε με σοφία γενιές, και που θα σκάψει τώρα βαθιά στην έρημο της κακώς νοούμενης ανάπτυξης για να ανακαλύψει ξανά τη φλέβα της ζωής, την πηγή της Αρετής, κόντρα στη φθορά του κόσμου. Είναι ο Παλαμάς το «αθάνατο μάρμαρο» που το περιχύνει τόση ζωή και δύναμη όση ποτέ δεν είχε το ευκολοσύντριφτο κορμί λιγόζωου ανθρώπου (ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΜΟΥ, Αρχαίοι Θεοί - Η ξενητεμένη). Που θα δείξει πως πάνω από τη χρησιμοθηρική-εξειδικευμένη γνώση που χάσκει ανάμεσά μας, υπάρχει η παιδεία, που σπάει την άπνοια και πνέει ελευθερία, και κάνει το «πέρασμά» μας να φωτίζει το ναό από λαό αγαλμάτων (ΑΣΑΛΕΥΤΗ ΖΩΗ, Εισαγωγή). Που θα δείξει πως, όσο κι αν ο συρμός και η πλάνη των εντυπώσεων αντιμάχονται το πνεύμα και τα ιδανικά, και όσο κι αν οι βρικόλακες φωνάζουν: «δε θα σου στρέξει τ' όνειρο, δε θα 'ρθ' η αυγή που θέλεις» (ΑΣΑΛΕΥΤΗ ΖΩΗ, Εισαγωγή), μπορούμε να αντιτάξουμε με παρρησία: «λάκκος κι ας φάει το πλάσμα μου. Από τ' αθάνατα όλα/ μπορεί ν' αξίζει πιο πολύ το γοργοπέρασμά μου». Και ακόμα πως: «Όσο αξημέρωτη είναι η νύχτα, που κυκλώνει σε/ τόσο αβασίλευτη σου πλάθεται μια μέρα» (Η ΑΣΑΛΕΥΤΗ ΖΩΗ, Εκατό φωνές).

Ο Παλαμάς ανήκει στη σφαίρα των αθανάτων, που η διαχρονικότητα των έργων του τον περιβάλλει με την αύρα του μύθου. Σε όλες του τις ποιητικές συλλογές βαδίζει γύρω από τα ίδια πάντα ερωτήματα. Ανιχνεύει πάντα προς την ίδια άνωθεν πορεία, παιδεύει την ψυχή, στύβει το πνεύμα, για να προβάλουν ολοκάθαρες μπροστά του οι αδιάψευστες αξίες, οι δομικές έννοιες που εξυψώνουν την ανθρώπινη φύση πάνω από όλα τα πλάσματα του κόσμου. Μια φύση διάπυρη, λες και κρατάει κάτι από τη λάβα της αρχέγονης δημιουργίας, διάπυρη στο σώμα, που έλκεται στη λάμψη του εφήμερου, διάπυρη και στην ψυχή που διαλύει κάθε σύννεφο και αστράφτει λαμπροφώρα.

«Κι εσύ καθάριο της Εδέμ αέρι,
κ' εσύ πνοή της αμαρτίας θολή,
δεν είστε μεγάλοφτερο το ταίρι
που κλουβί το κορμί μου σφιχτοκλεί;

.....

Κι αυτός δεν είναι ο Ήλιος ο πατέρας,
παράξενος πατέρας ή σοφός;

Δεν έγινες - για πες μου - , ω διπλό τέρας,
απ' τη λαύρα του εσύ και εσύ απ' το φως;»

(Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΜΟΝΑΞΙΑ, Ύμνος της διπλής ψυχής)

Ο Παλαμάς είναι ο πολιτισμός μας και οι αξίες του είναι ατίμητες. Είναι οι ίδιες αξίες, που είναι ανάγκη τώρα να 'ρθουν για να φωτίσουν και τα δικά μας αδιέξοδα και που μέσα από το έργο του Παλαμά μας προσφέρονται ολοκάθαρα. Είναι η αξία της Αλήθειας, της Δικαιοσύνης, της Ομορφιάς και της Αρμονίας, της Αγάπης, της Πίστης, της Ελευθερίας, της Γνώσης, της Τέχνης, της Ειρήνης, της Ιστορίας και της Παράδοσης, που όλες μαζί συνιστούν την Κοινωνική μας Παιδεία και μαζί και την εθνική μας ταυτότητα. Είναι το πολύμορφο και πολύτομο έργο του αγάλματα/στολίδια που κοσμούν το μουσειακό αρχείο της τέχνης και της διανόησης. Κι όπως ο ίδιος ύμνησε τη σοφία του έθνους του, γίνεται ο ίδιος ύμνος και μπορούμε να αναφωνήσουμε και εμείς στη θέα του «αγάλματός» του, όπως και κείνος πριν από χρόνια, όταν συνέθετε στους «Αρχαίους Θεούς» τον ύμνο στην Αφροδίτη:

*«Τα μάτια <του> αδάκρυτα σ' άλλους τα δάκρυα φέρνουν,
Τα στήθη <του> αμάραντα καρδιόχτυπο δεν έχουν,
Όμως ραγίζουν τις καρδιές, τα γόνατα λυγίζουν.
Τα χείλη <του> αγέλαστα τους πονηρούς φοβίζουν,
Και τα κομμένα χέρια <του> βαθιά οι καρδιές τα νοιώθουν
Να ξεριζώνουν στοχασμούς ανάξιους, φαύλα πάθη.»*
(ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΜΟΥ, Αρχαίοι Θεοί/Η ξενιτεμένη)

Για τον τόπο καταγωγής του, όπου έζησε μέρος της ζωής του, ασκεί επιπλέον τη μαγεία του δικού μας ανθρώπου, έχοντας αναπτυχθεί με την πόλη μια σχέση αμφίδρομη: είναι ο τόπος που άσκησε πάνω του τη μεγαλύτερη επίδραση από κάθε άλλη εμπειρία στη ζωή του, ο τόπος που μπορεί να καυχιέται ότι γέννησε και έπλασε ένα μεγάλο δημιουργό:

*«Μα την αθώα εκεί παιδιάτικην ειρήνη
και πουθενά δε γνώρισα. Μόνο τη θλίψη
και τη σπίθα του νου που μια φωτιά έχει γίνει.»*

Από την άλλη, είναι ο ποιητής που υμνώντας αυτή την πόλη, εμπνεόμενος από το φυσικό της περιβάλλον, από την ιστορία και τον πολιτισμό της, διέσωσε ως θεματοφύλακας της ιερής μας κληρονομιάς ανόθευτες εικόνες από εποχές περασμένες, αφήνοντας την πλέον σημαντική παρακαταθήκη μπροστά στην ισοπεδωτική mania του σύγχρονου Νεοέλληνα να σβήνει τα ίχνη του παρελθόντος επιχωματώνοντας, γκρεμίζοντας, αλλοιώνοντας το φυσικό ανάγλυφο, αδειάζοντας θεσμούς και αξίες. Ακόμα περισσότερο, κατάφερε με την τέχνη του λόγου του να μας μεταδώσει αυτό που και η πλέον αναλυτική περιγραφή ή η καλύτερη φωτογραφική αποτύπωση δε θα μπορούσε: την αποπνέουσα αίσθηση της πόλης πριν μετατραπεί στην κοινή παράκτια πόλη που σήμερα γνωρίζουμε.

